

УДК 159.923.3:378.015.3
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-4-22

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ПСИХОЛОГА

Добровольська Наталія Анатоліївна,

кандидат психологічних наук,

здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

dobro73@ukr.net

orcid.org/0000-0002-8786-4316

Мета – розкрити соціально-психологічні особливості становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога у процесі професійної освіти.

Методи: метод теоретичного аналізу (порівняльний, ретроспективний); методи наукового пізнання (зіставлення, порівняння різних документальних і дослідницьких даних, синтез, абстрагування); прогностичні методи (узагальнення незалежних характеристик, моделювання); емпіричні методи (спостереження, аналіз продуктів діяльності, психодіагностичні методики); статистичні методи.

Результати. Розроблено та реалізовано концепцію становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога, провідною ідеєю якої є створення творчого освітнього простору, що розвиває. Модель становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога побудовано як систему, що включає керуючу, керовану, технологічну підсистеми і комплекс соціально-психологічних, методичних і специфічних умов. Розроблено критерії та показники, охарактеризовано рівні сформованості творчої компетентності майбутнього психолога. Розроблена програма соціально-психологічного супроводу процесу становлення творчої компетентності майбутнього психолога, що містить комплекс інноваційних методів і форм навчально-творчої діяльності.

Висновки. Застосування діагностичного апарату на різних етапах дослідно-експериментальної роботи забезпечило всебічне вивчення особливостей становлення і розвитку творчої компетентності майбутніх психологів. Аналіз результатів комплексної діагностики їх професійної підготовки показав, що творча компетентність детермінується як інформаційно-освітнім (креативна ерудиція), технологічним (творча вправність), так і особистісно-творчим (творча готовність) компонентами. Застосування інноваційної освітньої технології та системи соціально-психологічних умов вплинуло на ефективність становлення та розвитку творчої компетентності майбутніх психологів. Виявлено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено систему соціально-психологічних умов становлення і розвитку творчої компетентності майбутніх психологів, яка складається із власне соціально-психологічних умов (реалізація системного підходу, науково обґрунтована організація процесу професіоналізації, створення творчого освітнього простору, що розвиває), методичних умов (реалізація компетентнісного підходу, оволодіння майбутніми психологами технологіями інноваційного творчого розвитку і саморозвитку, активізація науково-дослідного співробітництва) і специфічних умов (реалізація особистісно розвивального підходу, оптимального інтелектуального і духовного, соціального й індивідуального, нормативного та творчого розвитку психологів).

Ключові слова: *майбутні психологи, професійна підготовка, творчість, компетентність, творча компетентність.*

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DEVELOPMENT AND DEVELOPMENT OF THE CREATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE PSYCHOLOGIST

Dobrovolskaya Natalia Anatolievna,

Candidate of Psychological Sciences,

Applicant of the Department of Practical Psychology and Social Work

East Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl

dobro73@ukr.net

orcid.org/0000-0002-8786-4316

Purpose – to reveal the socio-psychological features of the formation and development of creative competence of the future psychologist in the process of vocational education.

Methods: method of theoretical analysis (comparative, retrospective); methods of scientific knowledge (comparison, comparison of various documentary and research data, synthesis, abstraction); prognostic methods (generalization of independent characteristics, modeling); empirical methods (observation, analysis of products of activity, psychodiagnostic techniques); statistical methods.

Results. The concept of the formation and development of creative competence of the future psychologist, the leading idea of which is the creation of a creative developing educational space, has been developed and implemented. The model of formation and development of creative competence of the future psychologist is constructed as a system, which includes managing, managed, technological subsystems and a complex of socio-psychological, methodological and specific conditions. Criteria and indicators are developed, the levels of formation of the creative competence of the future psychologist are described. The program of social and psychological support of the process of formation of the creative competence of the future psychologist, which includes a set of innovative methods and forms of educational and creative activity, is developed.

Conclusions. The application of the diagnostic apparatus at various stages of experimental and experimental work provided a comprehensive study of the peculiarities of the formation and development of creative competence of future psychologists. An analysis of the results of the comprehensive diagnosis of their professional training showed that creative competence is determined as a informational and educational (creative erudition), technological (creative skill), and personal and creative (creative readiness) components. The application of innovative educational technology and the system of socio-psychological conditions influenced the effective formation and development of the creative competence of future psychologists. The system of socio-psychological conditions of the formation and development of creative competence of future psychologists, which consists of actual social and psychological conditions (implementation of a systematic approach, scientifically grounded organization of the process of professionalization, creation of creative developing educational space), methodological conditions (realization) is proved, theoretically substantiated and experimentally verified. competent approach, mastery of future psychologists technologies of innovative creative development and self-development, activation research collaboration) and specific conditions (implementation of personality-developing approach, optimal intellectual and spiritual, social and individual, normative and creative development of psychologists).

Key words: future psychologists, professional training, creativity, competence, creative competence.

Вступ

У сучасному суспільстві відбуваються кардинальні перетворення в політичній і соціально-економічній сферах. Реагуючи на існуючі реалії, змінюється і система вітчизняної освіти, що зумовлює потребу у фахівцях, зокрема психологах освіти, здатних здійснювати інноваційне навчання і творчий розвиток учнів компетентно, творчо, професійно (Борисюк, 2016). Зміна парадигми освіти від традиційної до суб'єкт-орієнтованої висуває перед освітніми установами проблему вдосконалення підготовки майбутніх психологів, становлення їх як висококультурних, компетентних, мобільних, конкурентоспроможних суб'єктів життєдіяльності. Натомість у багатьох дослідженнях показано, що традиційна освітня практика системно не орієнтована на становлення і розвиток творчої компетентності майбутніх психологів (Бриль, 2011).

Пошук резервів удосконалення професійної підготовки психолога зміщується у площину становлення і розвитку його творчої компетентності. Постає необхідність перетворення вищої школи на творчий розвивальний освітній простір, що сприяє становленню та розвитку в майбутнього психолога творчої компетентності як чинника успішної самореалізації у професії і передумови компетентної підтримки творчого розвитку учнів (Волобуєва, 2015).

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

З позицій гуманістичної парадигми головною цінністю освіти визнається здатність суб'єкта до самореалізації у про-

фесійній діяльності з опорою на творчий потенціал особистості. Основа ефективного професійного розвитку психолога і його успішна самореалізація виражається у структурі професійної компетентності. Результат професійної освіти – це набута індивідом здатність до виконання функціональних обов'язків, професіоналізм (Alptekin, 2002).

Важливою тенденцією розвитку сучасної вищої школи виступає перехід від кваліфікаційного підходу у професійній освіті до компетентнісного. Ця тенденція виражається в тому, що посилення когнітивних та інформаційних основ не охоплюється традиційним поняттям професійної кваліфікації.

Аналіз досліджень, присвячених компетентнісній моделі навчання, свідчить, що в поняттях «компетентність» і «компетенція» визначальні досвід діяльності особистості, її активна позиція, готовність до цілепокладання, включаючи акмеологічну складову частину (Карамушка, 2017). У дослідженні під компетенцією ми розуміємо групу взаємопов'язаних і взаємозумовлених знань, умінь і навичок, що забезпечують виконання певного (конкретного) професійного завдання, а компетентність – як здатність здійснювати (професійну) діяльність у рамках освоєних компетенцій, тобто ухвалювати відповідальні рішення і діяти адекватно вимогам даної ситуації (Allen, 2002). Під професійними компетенціями розуміється готовність і здатність доцільно діяти, методично організовано і самостійно вирішувати завдання і проблеми, а також оці-

нювати результати своєї діяльності. Компетенції «закладаються» в освітній процес за допомогою технологій, змісту, стилю життя навчального закладу, типу взаємодії між викладачами та студентами, між самими здобувачами вищої освіти (Vykhrushch-Oleksyuk, 2015).

Показано, що в науковій літературі існує неоднозначність у розумінні й сутності категорії творчості та її психологічної структури.

Визначено істотні ознаки творчої компетентності, що надало можливість розглядати її як системне психічне утворення, різнорівневий взаємозв'язок особливостей психіки, що забезпечують продуктивні перетворення в поведінці, діяльності та самоздійсненні особистості. Творча компетентність є суб'єктивною детермінантою творчості. Вона проявляється в інноваційних перетвореннях у всіх сферах – пізнанні, мисленні, спілкуванні, професійній діяльності, самовдосконаленні. Творчі риси особистості – відносно сталі психологічні структури, до яких входять такі складові частини: винахідливість, здатність до комбінування, дивергентне мислення, свобода асоціацій, мотивація, спрямованість, що забезпечують успішність здійснення творчої діяльності людини в різних ситуаціях (Бриль, 2011).

З'ясовано, що не існує загально визнаної чітко представленої структури творчої компетентності як цілісного утворення взаємопов'язаних компонентів. Більшість авторів, аналізуючи структуру творчої компетентності, доходять висновку, що вона становить цілісне системне утворення, яке включає сукупність взаємопов'язаних компонентів (творчі здібності, творча мотивація, творча спрямованість, творчі настанови, творчо-вольовий акт, творча активність, рівень творчих домагань).

Показано, що розвиток і становлення творчої компетентності зумовлені соціальними (макро-, мезо-, мікрочинники), специфічними об'єктивними чинниками (тип, вид, сфера творчості), особливостями індивідуальної структури творчості й особистісними особливостями індивіда. Розвиток творчої компетентності можна розглядати як еволюцію її структури як своєрідного типу функціонування, переходу системи на новий рівень функціонального циклу.

Констатовано, що в багатьох підходах до визначення сукупності професійно значущих якостей творча компетентність представлена як обов'язковий компонент, особистісний чинник, характеристика професійного мислення та професійної компетентності; як критерій професійної придатності; як складник професійної свідомості.

Виявлено, що становлення і розвиток творчої компетентності майбутніх психо-

логів у процесі її професійної підготовки стає найбільш ефективним завдяки створенню соціально-психологічних передумов в освітньому просторі закладу вищої освіти. Поліаспектність явища творчої компетентності передбачає вивчення розвитку творчості в майбутніх психологів у процесі професійної підготовки в кількох аспектах – творче середовище, творчий продукт, творчий процес, творча особистість – з урахуванням особистісних особливостей майбутніх психологів і специфіки навчання за психологічним фахом.

Для становлення і розвитку творчої компетентності майбутніх психологів необхідно розробити систему соціально-психологічних заходів на основі індивідуального підходу до здобувача вищої освіти з урахуванням його соціально-психологічних і особистісних особливостей, створити необхідні психолого-педагогічні та соціально-психологічні умови, що забезпечують функціонування творчого простору з використанням діалогізації навчального процесу, упровадження проблемних і активних форм навчання й виховання.

Проте фундаментальних досліджень, у яких було б представлено системне бачення проблеми та шляхи її вирішення в умовах професійної підготовки, нині недостатньо. Вищезазначене визначає соціальну значущість і актуальність обраного напрямку дослідження.

Мета дослідження – розкрити соціально-психологічні особливості становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога у процесі професійної освіти.

2. Методологія та методи

Ми припустили, що становлення і розвиток творчої компетентності майбутнього психолога буде результативним, якщо за методологічну основу дослідження виступить системний підхід, який забезпечує цілісність освітнього процесу, а також ефективність формованого феномену. Методологічну основу дослідження становили також діалектична теорія пізнання про загальний зв'язок, взаємозумовленість і цілісність явищ; принципи взаємозв'язку об'єкта і суб'єкта, процесу і результату; загального, особливого й одиничного; єдності наступності і розвитку, інтегративний підхід, що забезпечує цілісне уявлення й інтерпретацію досліджуваних явищ як складних систем, що саморозвиваються, зв'язків між системою і зовнішнім середовищем, компонентами самої системи.

Для багатьох концепцій під час побудови психологічної моделі творчої компетентності характерним є сполучення різних, кон-

кретних і узагальнених категорій і якостей особистості. Відповідно на практиці для виявлення й вивчення творчої компетентності використовують комплекс методів, основними з яких є аналіз процесу рішення малих творчих завдань; використання завдань, що мають підказку до основного завдання; багат шарових завдань (серії однотипних завдань, у яких можна встановити загальну закономірність); метод експертних оцінок; шкали особистісних опитувальників і проєктивних тестів.

Виходячи із проблеми, мети і гіпотези дослідження були визначені такі завдання: надати сутнісно-змістовні характеристики творчої компетентності психолога з позицій системного підходу; розробити методологічні основи творчої компетентності психолога та концепцію її становлення і розвитку; створити і реалізувати в освітній практиці модель становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога, що включає керуючу, керовану, технологічну підсистему і комплекс соціально-психологічних, методичних і специфічних умов; визначити критерії та показники, охарактеризувати рівні сформованості творчої компетентності майбутнього психолога; розробити методику становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога, що включає комплекс активних методів та інноваційних форм навчально-творчої діяльності; виявити, теоретично й експериментально обґрунтувати ефективність сукупності соціально-психологічних, методичних і специфічних умов становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження, адекватний природі досліджуваного феномену: метод теоретичного аналізу (порівняльний, ретроспективний); методи наукового пізнання (зіставлення, порівняння різних документальних і дослідницьких даних, синтез, абстрагування); прогностичні методи (узагальнення незалежних характеристик, моделювання); емпіричні методи (спостереження, аналіз продуктів діяльності, психодіагностичні методики: для дослідження креативності (тест на виявлення творчих здібностей Х. Зіверта, методика «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір у модифікації А. Реана, методика діагностики визначення спрямованості особистості (Б. Басс)); для дослідження соціально-психологічних властивостей особистості – методика «Стиль саморегуляції поведінки» В. Моросанової, методика діагностики індивідуальної міри розвитку рефлексивності А. Карпова та В. Поно-

марьової, методика дослідження самооцінки (далі – МДС) Т. Дембо – С. Рубінштейн у модифікації Г. Прихожан, методика дослідження самоставлення (далі – МДС) С. Пантілеєва, модифікований опитувальник діагностики самоактуалізації особистості (далі – САМОАЛ) А. Лазукіна в адаптації Н. Каліної, опитувальник термінальних цінностей І. Сеніна; статистичні методи.

Дослідно-експериментальною базою дослідження виступали заклади вищої освіти Центрального, Східного та Західного регіонів України. На різних етапах роботи дослідженням було охоплено 128 студентів – майбутніх психологів, яких було розподілено на експериментальну та контрольну групи по 64 респонденти в кожній із них.

Дослідження складалося із трьох взаємопов'язаних етапів.

На першому етапі здійснювався аналіз наукової літератури; вивчалися передумови і чинники, що впливають на розвиток творчої компетентності психолога; створювалася емпірична і теоретична база для формулювання проблеми і попередніх положень дослідження.

На другому етапі розроблявся науковий апарат дослідження, його вихідні параметри; вивчався сучасний стан досліджуваної проблеми, розроблялися методологічні основи досліджуваного явища; створювалася концепція, модель і методика становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога; складався проєкт дослідно-експериментальної програми дослідження.

На третьому етапі розроблялася і реалізовувалася програма дослідження та науково-методичне забезпечення проведення дослідно-експериментальної роботи, проводився збір фактичного матеріалу, розроблялася методика і виявлялися соціально-психологічні умови становлення та розвитку творчої компетентності майбутнього психолога. Здійснювалася перевірка ефективності розробленої методики та системи соціально-психологічних умов становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога, проводилася обробка та систематизація отриманих результатів.

3. Результати та дискусії

Застосування діагностичного апарату на різних етапах дослідно-експериментальної роботи забезпечило всебічне вивчення особливостей становлення і розвитку творчої компетентності досліджуваних. Аналіз результатів комплексної діагностики професійної підготовки майбутніх психологів показав, що творча компетентність детермінується як інформаційно-освітнім (кре-

ативна ерудиція), технологічним (творча вправність), так і особистісно-творчим (творча готовність) компонентами. Застосування інноваційної освітньої технології та системи соціально-психологічних умов вплинуло на ефективність становлення та розвитку творчої компетентності досліджуваних. Статистичний аналіз засвідчив стійку позитивну динаміку формованої якості в експериментальній групі. Так, статистично значущий зв'язок зафіксовано між середнім рівнем рефлексивності та високими показниками дивергентного мислення, середніми показниками здатності до комбінування та креативної спрямованості; середнім рівнем самооцінки та середніми показниками свободи асоціацій; середнім рівнем розвиненості параметрів саморегуляції та високими й середніми показниками дивергентного мислення, середніми показниками свободи асоціацій і креативної мотивації. У респондентів експериментальної та контрольної груп за більшістю показників переважає середній рівень розвитку креативності та середній рівень розвитку таких особистісних особливостей, як рефлексивність, саморегуляція, самооцінка. У представників зазначених груп загальний рівень самоставлення перебуває в межах норми, а значення за окремими шкалами статистично значущо не відрізняються, що свідчить про однорідність груп за параметрами самоставлення на констатувальному етапі дослідження. Респонденти не мають статистично значущих відмінностей параметрів самоактуалізації, а самі значення є типовими для вікової групи (середній рівень розвитку).

З'ясовано, що у визначенні значущості життєвих сфер й окремих термінальних цінностей групи є внутрішньо неоднорідними, але ідентичними за середніми значеннями. Найбільш значущими для респондентів експериментальної та контрольної груп є такі сфери життя, як навчання й освіта (6,57 та відповідно 6,49 балів), суспільне життя (5,74 та 5,80) і сфера захоплення (5,42 та 5,51 балів). Найбільшу значущість для респондентів обох груп мають такі термінальні цінності, як активні соціальні контакти (6,31 та 6,42 балів), високі – у життєвих сферах навчання й освіта (7,70 та відповідно 7,33 балів) та суспільне життя (6,82 та 6,89 балів), середні – у всіх інших; високий рівень матеріального забезпечення (6,23 та відповідно 6,29 балів) та власний престиж (5,88 та 5,76 балів), найбільш високі у сфері навчання й освіти (6,86 та 6,59 балів), середні – у сферах суспільного життя, захоплення і сімейного життя.

У майбутніх психологів експериментальної та контрольної груп результати констатувального етапу дослідження дозволили порівняти рівень розвитку параметрів креативності та соціально-психологічних і особистісних особливостей, які з теоретичних припущень пов'язані з розвитком творчої компетентності. Однорідність груп за показниками, що мають бути вивчені, дозволила залучити їхніх представників до формувального експерименту.

Показано, що розроблений критеріально-рівневий апарат забезпечує практико-орієнтоване рішення питань теорії вимірювань, моніторингу та діагностики, теорії кваліметрії. Апарат включає гносеологічну активність як критерій професійного освітнього компонента творчої компетентності, показниками якого є методологічна, інтелектуальна, дослідницька, психологічна, креативна компетенції; технологічну мобільність як критерій діяльнійно-розвивального компонента творчої компетентності, показниками якого є організаторська, освітня, методична, технологічна, інноваційна компетенції; творчу готовність як критерій особистісно-розвивального компонента творчої компетентності, показниками якого є спрямованість на творчий характер діяльності; емпатійність, креативність, рефлексивність, проникливість, комунікативність; характеристику трьох рівнів (високий, середній, низький) розвитку творчої компетентності майбутнього психолога.

Для реалізації формувального експерименту розроблено програму соціально-психологічного супроводу процесу становлення творчої компетентності майбутнього психолога.

Розроблена програма соціально-психологічного супроводу процесу становлення творчої компетентності майбутнього психолога включала зміст етапів освітнього процесу (пропедевтичний, систематичний, дослідницький), комплекс нових методів і форм навчально-творчої діяльності. Істотний внесок програми соціально-психологічного супроводу процесу становлення творчої компетентності майбутнього психолога полягав у тому, що вона сприяє активізації науково-дослідного інтересу, реалізації особистісно-розвивального підходу, оптимізації інтелектуального, духовного і творчого розвитку.

Реалізація програми соціально-психологічного супроводу процесу становлення творчої компетентності майбутнього психолога засвідчила, з одного боку, позитивні зміни в параметрах креативності, а з іншого – у самоактуалізації особисто-

сті, гармонізації системи ставлень і самооцінок, а також підвищення рефлексивності, що корегує її систему цінностей. У досліджуваних експериментальної групи відбулися значущі зміни за всіма показниками креативності – найбільші за шкалами дивергентного мислення та креативної спрямованості, а найменші – за шкалою винахідливості. Водночас у контрольній групі значущого зростання показників не відбулося.

Значущо зросли показники в респондентів експериментальної групи за шкалами рефлексивності, самооцінки, самоставлення. Найбільшу кількість статистично значущих кореляційних зв'язків віднайдено між показниками рефлексії та всіма показниками розвитку творчих рис особистості: креативна мотивація та креативна спрямованість ($r=0,43$ за $p \leq 0,01$), свобода асоціацій ($r=0,47$ за $p \leq 0,01$), дивергентне мислення ($r=0,49$ за $p \leq 0,001$), винахідливість ($r=0,52$ за $p \leq 0,001$). Найбільш значущим є кореляційний зв'язок між показниками рефлексії та таким показником, як здібність до комбінування ($r=0,69$ за $p \leq 0,001$). Коефіцієнт кореляції між показниками рефлексії та показниками самооцінки на кінець експерименту становив $r=0,86$ за $p \leq 0,001$, між показниками саморегуляції й самооцінки – $r=0,75$ за $p \leq 0,001$, між показниками саморегуляції й показниками рефлексії – $r=0,82$ за $p \leq 0,001$. У контрольній групі за більшістю показників не було діагностовано значущих змін досліджувальних параметрів. Отже, рефлексивність є одним із провідних особистісних чинників розвитку обдарованої особистості.

В експериментальній групі змінилися такі параметри самоставлення, як самовпевненість (ЕГ1емп=5,52; ЕГ2емп=7,41; за $p \leq 0,05$), самоцінність (ЕГ1емп=5,40; ЕГ2емп=7,89; за $p \leq 0,05$), самокерування (ЕГ1емп=6,32; ЕГ2емп=7,71; за $p \leq 0,05$), що значно зросли, та внутрішня конфліктність (ЕГ1емп=6,29; ЕГ2емп=5,17; за $p \leq 0,05$), що знизилася, а також відбулося підвищення однорідності вибірки за цими шкалами.

Змін зазнали параметри самоактуалізації респондентів: орієнтації в часі (ЕГ1емп=6,46; ЕГ2емп=9,13; за $p \leq 0,05$), цінностей (ЕГ1емп=5,87; ЕГ2емп=6,31; за $p \leq 0,05$), потреби в пізнанні (ЕГ1емп=7,58; ЕГ2емп=9,74; за $p \leq 0,05$), креативності (ЕГ1емп=7,81; ЕГ2емп=9,86; за $p \leq 0,05$), саморозуміння (ЕГ1емп=7,48; ЕГ2емп=8,64; за $p \leq 0,05$), гнучкості у спілкуванні (ЕГ1емп=6,29; ЕГ2емп=7,44; за $p \leq 0,05$). У контрольній групі суттєвих змін у параметрах самоактуалізації не відбулося.

Констатовано, що в респондентів з експериментальної та контрольної груп відбулася значна перебудова всієї системи цінностей загалом і її складників – ієрархічних систем термінальних цінностей у кожній життєвій сфері зокрема. Провідними цінностями респондентів експериментальної групи стали креативність, високий рівень матеріального забезпечення, саморозвиток і досягнення, а провідними сферами життя – навчання й освіта, професійне життя; у респондентів контрольної групи провідними цінностями стали високий рівень матеріального забезпечення, збереження індивідуальності, власний престиж, провідними сферами життя – професійне життя та навчання й освіта відповідно.

Висновки

Виявлено тенденції становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога (зміна цільової орієнтації системи професійної освіти на формування компетенцій; перехід до індивідуальних форм навчання студентів, до розвитку творчих здібностей на основі самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення; віддання пріоритету гуманістичній спрямованості сучасної професійної психологічної освіти; звернення до наукових стратегій креативної психології на основі врахування вітчизняного і закордонного досвіду). Показано, що становлення і розвиток творчої компетентності майбутніх психологів зумовлені соціальними (макро-, мезо-, мікрочинники), специфічними об'єктивними чинниками (тип, вид, сфера творчості), особливостями індивідуальної структури творчості й особистісними особливостями індивіда. Розвиток творчої компетентності можна розглядати як еволюцію її структури як своєрідного типу функціонування, переходу системи на новий рівень функціонального циклу.

Виявлено, що становлення і розвиток творчої компетентності майбутніх психологів у процесі їх професійної підготовки стає найбільш ефективним завдяки створенню соціально-психологічних передумов в освітньому просторі закладу вищої освіти. Поліаспектність явища творчої компетентності передбачає вивчення розвитку творчості в майбутніх психологів у процесі професійної підготовки в кількох аспектах – творче середовище, творчий продукт, творчий процес, творча особистість – з урахуванням особистісних особливостей майбутніх психологів і специфіки навчання за психологічним фахом.

Запропоновано концепцію становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога, основна ідея якої поля-

гала у створенні творчого розвивального освітнього простору. Розроблена програма соціально-психологічного супроводу процесу становлення творчої компетентності майбутнього психолога, що включає комплекс нових методів і форм навчально-творчої діяльності. Виявлена, теоретично обґрунтована й експериментально перевірена система соціально-психологічних умов становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього психолога, яка складається із власне соціально-психологічних умов (реалізація системного підходу, науково обґрунтована організація процесу професіоналізації, створення творчого розвивального освітнього простору), методичних умов (реалізація компетентнісного підходу, оволодіння майбутнім

психологами технологіями інноваційного творчого розвитку і саморозвитку, активізація науково-дослідного співробітництва) і специфічних умов (реалізація особистісно-розвивального підходу, оптимального інтелектуального і духовного, соціального й індивідуального, нормативного та творчого розвитку психологів).

Дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективною для подальшого вивчення є проблема розвитку професійно-творчої компетентності психолога, зокрема в системі додаткової освіти. Перспектива подальшої роботи полягає також у визначенні гендерних особливостей розвитку творчої компетентності у здобувачів вищої освіти під час їхнього професійного становлення в закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисюк А. Психологічні передумови й чинники особистісного та професійного розвитку студентів. Чернівці : Технодрук, 2016. 264 с.
2. Бріль М. Вплив соціокультурного середовища на розвиток креативності студентів. *Актуальні проблеми психології*. 2011. Т. X. Вип. 20. С. 22–30.
3. Волобуєва Т. Розвиток творчої компетентності. Харків : ХНУ, 2015. 110 с.
4. Карамушка Т. Концепти «компетентність особистості» та «інтраперсональний конфлікт»: соціально-психологічний аспект. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2017. № 3 (44). Т. 2. С. 50–57.
5. Allen T. Charting a communication pathway. Using assessment to guide curriculum development in a revitalized general education plan. *Communication education*. 2002. Vol. 51 (1). P. 26–39.
6. Alptekin C. Towards intercultural communicative competence. *ELT Journal*. 2002. Vol. 56 (1). P. 57–64.
7. Vykhreshch-Oleksyuk O. The peculiarities of social-psychological distance in multicultural students group. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. 2015. Vol. 7–8. P. 86–89.

REFERENCES:

1. Borysiuk A.S. (2016) *Psykhologichni peredumovy y chynnyky osobystisnoho ta profesiinoho rozvytku studentiv* [Psychological preconditions and factors of personal and professional development of students]. Chernivtsi: Tekhnodruk [in Ukrainian].
2. Bryl M.M. (2011) *Vplyv sotsiokulturnoho seredovyshcha na rozvytok kreatyvnosti studentiv* [Influence of the socio-cultural environment on the development of students' creativity]. *Aktualni problemy psykhologii – Actual problems of psychology*, X, 20, 22–30 [In Ukraine].
3. Volobuieva T.B. (2015) *Rozvytok tvorchoi kompetentnosti* [Development of creative competence]. Kharkiv: KhNU [in Ukraine].
4. Karamushka T.V. (2017) *Kontsepty “kompetentnist osobystosti” ta “intrapersonalni konflikt”*: sotsialno-psykhologichni aspekt [Concepts of “competence of the person” and “intrapersonal conflict”: the socio-psychological aspect]. *Teoretychni i prykladni problemy psykhologii – Theoretical and applied problems of psychology*, 3(44), 2, 50–57 [in Ukraine].
5. Allen T. (2002) Charting a communication pathway. Using assessment to guide curriculum development in a revitalized general education plan. *Communication education*, 51(1), 26–39 [in English].
6. Alptekin C. (2002) Towards intercultural communicative competence. *ELT Journal*, 56 (1), P. 57–64 [in English].
7. Vykhreshch-Oleksyuk O.A. (2015) The peculiarities of social-psychological distance in multicultural students group. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 7–8, 86–89 [in English].

Стаття надійшла до редакції 31.07.2019.

The article was received 31 July 2019.